

Зямная вышыня Галіны Макаравай

За сваю творчую кар’еру народная артыстка Беларусі і Савецкага Саюза Галіна Кліменцьеўна Макарава сыграла сотні роляў. Пераважная большасць яе герайн – простыя жанчыны. Але кожная ва ўвасабленні Галіны Кліменцьеўны мае непаўторны вобраз і сваю адметнасць. Іх нельга пераблытаць. І ў гэтым – вялікі сакрэт яе таленту.

А як жыла сама актрыса? Як узыходзіла на тэатральны Парнас? Чым захаплялася? Каго кахала?.. На ўсе гэтыя і некаторыя іншыя пытанні мы і паспрабуем знайсці адказ.

Радавіты радавод

У афіцыйным жыццяпісе Галіны Макаравай пазначана: нарадзілася ў мястэчку Старобін 27 снежня 1919 года. Аднак, са слоў Таццяны Касцюнінай, дачкі артысткі, Галіна Кліменцьеўна лічыла сябе, як мінімум, гады на тры старэйшай: «Мама расказвала, што ў яе памяці добра адбіўся той дзень, калі яна ўпершыню ўбачыла сваю малодшую сястру Шуру. Як толькі нованароджаную дзяўчынку паклалі на стол, мама падбегла і стала разглядаць немаўля. Прычым ніхто з дарослых для таго, каб яна магла ўбачыць сястрычку, яе не падсаджваў, бо нос будучай народнай артысткі ўжо ўзвышаўся над сталом. Цёця Шура нарадзілася ў 1921 годзе, і маме, калі прытрымлівацца яе афіцыйнай біяграфіі, тады было два гады. Але ў такім узросце дзіця не можа запомніць рэчаіснасць. Зыходзячы з гэтага, мама вылічыла, што на дзень нараджэння сястры Шуры ёй было прыкладна каля пяці гадоў, а гэта значыць, што на свет яна з’явілася, хутчэй за ўсё, у 1916 годзе».

Дарэчы, дакладны дзень свайго нараджэння Галіна Кліменцьеўна таксама не ведала. Пры афармленні дакументаў дата 27 снежня была ўзята старобінскімі месгачковымі справаводамі літаральна са столі. Прычына, як і з годам яе з’яўлення на свет, адна і тая ж, цесна звязаная з радаводам народнай артысткі.

А пачаць трэба з таго, што дзед Галіны Макаравай Уладзімір Чаховіч узначальваў прыход адной з дзвюх праваслаўных цэркваў дарэвалюцыйнага Старобіна. Стаць свя-

таром мусіў і бацька будучай артысткі – Клімент Чаховіч. Аднак пасля некалькіх гадоў вучобы ў духоўнай семінары вырашыў, што яго прызначанне ў служэнні Айчыне, а не Богу, і падаўся ў армію. Па ўсім відаць, вайсковая справа была для яго не ў цяжар, бо падчас Першай сусветнай вайны ён ужо меў афіцэрскае званне і нес службу ў магілёўскай Стаўцы цара Мікалая II.

Прыкладна ў гэты ж час у лёсе Клімента Чаховіча адбылася карэнная змена: ён кінуў жонку і тут жа ажаніўся зноў – з простай вясковай дзяўчынай, якая была маладзейшая за яго ажно на 24 гады. Зразумела, што бацька-святар дараваць такое не мог: ён адрокся ад сына і яго новай сям’і. Тым часам маладая жонка, якая чакала дзіця, не захацела калясцца па ваенных дарогах услед за мужам і засталася адна ў сваіх бацькоў у Старобіне. Там яна і нарадзіла дачку Агату, якой затым было суджана стаць народнай артысткай Галінай Кліменцьеўнай Макаравай: сваё сапраўднае, дадзенае ёй пры нараджэнні, імя актрыса змяніла на заранку сваёй тэатральнай кар’еры, і гэта тэма для асобнага роспаведу.

Тым часам грамадска-палітычныя падзеі разгортваліся даволі імкліва, і бацька будучай артысткі прымаў у іх самы актыўны ўдзел. Верны цару і Айчыне, савецкую ўладу ён не прыняў, і больш таго, ваяваў супраць бальшавікоў у арміі А. Дзянікіна. Вясной 1920 года К. Чаховіч разам з часткай дзянікінскага войска пераправіўся з Новаарасійска ў Крым, аднак у апошні момант, ці не перад самым адыходам чарговага карабля ў Турцыю, перадумаў эмігрыраваць і вярнуўся да жонкі і дзяцей у Старобін. Але

разам з сям'ёй прабыць яму давалося зусім мала: у сакавіку 1921 года новая ўлада абвінавачвае былога царскага афіцэра ў супрацоўніцтве з польскай разведкай. Яго арыштоўваюць і асуджаюць на пяць гадоў папраўча-працоўных лагераў. Пасля гэтага жонка, баючыся, што за бацьку могуць пакараць і дзяцей, вырашыла пазбавіцца доказаў прыналежнасці сям'і да арыштанта, спаліўшы ўсе фотаздымкі і дакументы. Пры іх аднаўленні якраз і ўзнікла калізія з датай нараджэння актрысы. Між іншым, у новых дакументах з-за ўсё той жа боязі быць арыштаванымі як члены сям'і «ворага народа» маці змяніла дзецім бацькава прозвішча Чаховіч на сваё дзявочае – Апанаашчык.

Дарэчы, у лагеры К. Чаховіч прабыў крыху больш за год – яму пашанцавала трапіць пад амністыю (як ні дзіўна, але на пачатку 1920-х гадоў у савецкім ГУЛАГу такое здаралася). Вярнуўшыся дадому, ён заняўся хатняй гаспадаркай, пасадзіў вялікі сад, які і прынёс яму на ўсю Старобіншчыну вядомасць адмысловага садоўніка. Паводле слоў Т. Касцюнінай, яе дзед памёр у 1936 годзе ў 75-гадовым узросце. А рэабілітавалі К. Чаховіча толькі ў 1992 годзе – за год да смерці яго знакамітай дачкі.

Як Агата стала Галінай

З усіх сясцёр, а іх у сям'і Чаховічаў-Апанаашчыкаў было чацвёра, Агата была самая баявая і тэмпераментная. І хоць даволі часта дзяўчынка спявала і дэкламавала вершы цэлай вуліцы, пра акцёрскае рамяство яна ў маленстве не думала. «Я не магу сказаць, што з дзяцінства мяне цягнула да сцэны. Адкуль мне было ведаць пра яе, я ж нарадзілася і вырасла ў невялікім беларускім гарадку Старобіне ў нялёгкіх галодных часы. Відаць, таму заўсёды мяне і цягнула да прыгажосці. Я марыла пра жыццё, у якім будзе крышачку больш музыкі і святла. Ніколі не забуду, калі я, дзяўчынка, без дазволу бацькоў выправілася пешшу са Старобіна ў Слуцк, бо працула, што туды прыедуць выступаць артысты. Мне так хацелася хоць адным вокам глянуць на сапраўдны спектакль, прыгожыя касцюмы! Памятаю, ад бацькоў перапала, што пайшла самавольна з дому, але вось з тых пор і нарадзілася ў мяне аграмаднае жаданне стаць актрысай...» – згадвала

Галіна Кліменцьеўна ў 1991 годзе ў інтэрв'ю часопісу «Политический собеседник».

Ажыццяўляць сваю заповітную мару Агата Апанаашчык выправілася ў Мінск, калі ёй споўнілася 16 гадоў. Аднак адразу ўзяць быка за рогі не ўдалося. Напачатку нанялася ў заможную сям'ю пакаёўкай, затым уладкавалася санітаркай у бальніцу, дзе за кароткі час стала не толькі стараннай працаўніцай, але і завадатарам грамадскага жыцця маладзёжнага калектыву. Асабліва часта Агата выступала з песеннымі нумарамі ў самадзейнасці, спрабавала сілы ў аматарскіх тэатральных пастаноўках. А аднойчы сяброўка папрасіла разам з ёй паспрабаваць сілы на іспытах у студыю Першага Беларускага драматычнага тэатра, сёння гэта – Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы. Агата вагацца не стала, адразу згадзілася. «На экзамене мама іграла на акардэоне і чытала ўрыўкі са сваёй любімай Купалавай паэмы «Курган». У студыю яе прынялі адразу...» – пераказвае словы сваёй маці Т. Касцюніна.

Сама ж народная артыстка пра гэты факт сваёй біяграфіі згадвала ў інтэрв'ю так: «У студыю я прыйшла ў 1936 годзе. А паралельна з вучобай – працавала санітаркай у бальніцы. Работа мне ніколі не была ў цяжар. Я была маладая і ведала толькі адно – усё ў мяне яшчэ наперадзе. Хаця, магчыма, маёй мары і не суджана было б збыцца, калі б побач не

◀ У ролі Магрэты (тэлеспектакль «Збянтэжаны Саўка» паводле п'есы Л. Родзевіча). 1970 год

было такіх цудоўных людзей і майстроў сцэны, як Вольга Уладзіміраўна Галіна, Леанід Рыгоравіч Рахленка, Леў Маркавіч Літвінаў... Яны вельмі верылі ў мяне, імкнуліся дапамагчы, чым толькі маглі. І, мне здаецца зараз, давяралі іншым разам больш, чым гэта было ў маіх магчымасцях...».

Акрамя працы ў бальніцы і вучобы ў студыі БДТ-1, Агата Апанашчык яшчэ актыўна займалася спортам. Тады гэта было модна сярод моладзі. Яна захаплялася адразу некалькімі відамі: конным спортам, кіданнем кап'я і асабліва – матацыклетным спортам, у якім, дарэчы, дасягнула значных поспехаў: у 1937 годзе стала чэмпіёнам Беларусі ў мотакросе.

Падчас вучобы Агаты Апанашчык у студыі БДТ-1 адбыўся і, скажам так, яе пераназоў. З-за нават на той час рэдкага старадаўняга імя дзяўчыну даволі часта падсмейвалі равеснікі, наракалі, што для актрысы яно зусім немілагучнае. «Існавала легенда, што новае імя маме прыдумала Лідзія Ржэцкая. На самай справе гэта яе сяброўка па студыі Валянціна Семянюк сказала: у цябе непрыгожае, вясковае імя. І, маўляў, імя Агата Апанашчык не адпавядае тэатральнаму крэда. Тады мама і вырашыла ўзяць сабе новае імя – выбрала Галіну», – расказвае Т. Касцюніна.

Паводле адной з версій, пачынаючая актрыса выбрала сабе новае імя ад прозвішча

сваёй любімай тэатральнай настаўніцы Вольгі Галіны, якое, у сваю чаргу, для яе таксама не было «родным». Вядома, што новае прозвішча – Галіна – маладой актрысе Вользе Грудзінскай у 1923 годзе падабраў адразу ж пасля таго, як яна паспяхова вытрымала экзамен на права службы ў БДТ-1 даўні знаёмы яе бацькі паэт Якуб Колас.

Дарэчы, за месяц да смерці артысткі дачка Таццяна нарадзіла Галіне Кліменцьеўне другую ўнучку. Назвалі дзяўчынку Агатай – у гонар знакамітай бабулі. Цяпер Агата Клімовіч навучаецца ў ЗША, авалодвае ў адным з тамтэйшых універсітэтаў майстэрствам рэжысуры мастацкага кіно.

Урокі першага замужжа

Тэатральную студыю пры БДТ-1 Галіна Апанашчык скончыла ў 1938 годзе. Бліскуча сыграўшы ў сваім выпускным спектаклі «Служка двух паноў» К. Гальдоні ролю Смеральдзіны – лоўкай і дасціпнай служанкі, яна так захапіла публіку і асабліва мастацкае кіраўніцтва тэатра, што яе тут жа залічылі ў труп. Актрысе-пачаткоўцу адразу ж далі невялікую ролю Тані ў спектаклі «Падзь Сярэбраная» па п'есе рускага савецкага драматурга М. Пагодзіна. Але найбольш яна была задзейнічана ў масоўках: іграла ў такіх перадваенных пастаноўках БДТ-1, як «Салавей» З. Бядулі і «Кацярына Жарнасек» М. Клімковіча.

Адзін з гэтых спектакляў, які Першы Беларускі драмтэатр даваў для вайскоўцаў у ваенным гарадку ва Уруччы, карэнным чынам змяніў жыццё актрысы Галіны Апанашчык. На той пастаноўцы прысутнічаў камандзіраваны з Масквы ў Мінск малады афіцэр Іван Макараў. «Прыгажун Макараў быў вельмі шматлюбны. Пасля спектакля ён прабраўся за кулісы, каб пазнаёміцца з маладымі актрысамі. Спачатку стаў заляцацца да адной з маміных калег, але затым пераключыўся на прывабніцу-Галіну. Мама безразважна закахалася. Іх раман быў настолькі імклівым, што ўжо пад канец мінскай камандзіроўкі Макарава мама выйшла за яго замуж і, пакінуўшы тэатр, паехала разам з мужам у Маскву...» – слухаем далейшы роспавед Т. Касцюнінай.

У хуткім часе І. Макарава накіравалі з Масквы на Кольскі паўвостраў, у Кандалакшу, куды ўслед за мужам паехала і Галіна Кліменцьеўна. Зразумела, што ні аб якім тэ-

► Галіна Макарава з першым мужам Іванам Макаравым (пасярэдзіне) і яго братам Аляксеем. 1940 год

атры там не магло быць размовы, але Галіну, цяпер ужо Макараву, гэта акалічнасць за-смучала мала. Побач з каханым чалавекам яна адчувала сябе вельмі шчаслівай у тым суровым Карэльскім краі.

За некалькі месяцаў да пачатку Вялікай Айчыннай вайны ў Макаравых нарадзіўся сын. Хлопчыка назвалі Эдуардам. Паводле слоў дачкі актрысы, «калі пачалася вайна, Івана Макарава прызвалі на фронт, а мама з маленькім Эдзікам прыехала спачатку да бацькоў мужа ў Маскву, а затым выправілася ў эвакуацыю ў невялікі вяцкі гарадок Яранск. Там яна ў поўнай меры спазнала цяжкасці і нягоды тылавога жыцця. З малым дзіцем на руках яна рабіла ўсё, што ўмела. А прызвычанае з дзяцінства да цяжкай сялянскай працы мама ўмела літаральна ўсё – арала, касіла, жала, малаціла, даіла кароў, выкідала гной».

У канцы 1943-га Галіна Макарава вяртаецца з двухгадовым сынам у Маскву да бацькоў мужа і робіць спробу знайсці сябе ў саюзнай сталіцы. Ніякай работы яна не баялася і тут, але ёй хацелася займацца тым, да чаго ляжала душа – тэатрам. У гэтым памкненні яна знаходзіць падтрымку і ў старых Макаравых, добрых і спагадлівых людзей. У пачатку лета 1944 года Галіна Кліменцьеўна дабілася свайго – яна прайшла праслухоўванне ў Вахтангаўскі тэатр і была запрошана туды на службу. Аднак тут нечакана вярнуўся з фронту І. Макараў разам з ... паходнай жонкай. «Што рабілася тады ў мацінай душы, уявіць складана, – уздыхае Т. Касцюніна. – У адно імгненне былі пахаваны ўсе яе надзеі на шчаслівае сямейнае жыццё. Масла ў агонь падлівала яшчэ і тая акалічнасць, што Макараў настойваў, каб мама з Эдзікам заставаліся жыць у кватэры яго бацькоў. Трэба было шукаць выйсце з гэтай сітуацыі, а тэрмінова знайсці яго не ўдавалася. Дапамог яго вялікасць выпадак – мама сустрэла на маскоўскай вуліцы вядомага беларускага скульптара Заіра Азгура, ад якога даведлася, што БДТ-1 вяртаецца з эвакуацыі ў Беларусь, і яна вырашыла ехаць на радзіму. Апошняя кропля тут было кінутае маме І. Макаравым: «Да кому ты там нужна!» – на яе паведамленне, што яна забірае сына і разам з тэатрам едзе ў Мінск. Маму гэта да глыбіні душы абразіла, і яна ўжо не паддалася ні на якія ўтвары...»

Увогуле ж адносіны Галіны Макаравай і яе прашага мужа ніколі не перарываліся.

Спачатку Эдуард жыў з маці ў Мінску, а калі хлопчыку споўнілася 12 гадоў, Галіна Кліменцьеўна адправіла яго да бацькі ў Маскву. «У такім узросце за хлопчыкам патрэбен нагляд, – мама ж увесь час была на гастролях. Праўда, была і яшчэ адна прычына пераезду брата да яго бацькі. Макараў тады служыў у органах, і ён маму прыстрашыў, што, калі яна Эдзіка не аддасць, у яе будуць праблемы. Пасля гэтага мама спасавала. Аднак Эдзік жыў у Маскве з бабуляй і дзядулем, а ўсе канікулы праводзіў у нас у Беларусі...» – працягваем яшчэ адно тлумачэнне з нашай гаворкі з Т. Касцюнінай.

І ўсё ж жорсткасць І. Макарава ў адносінах да сваёй былой жонкі не выклікала непрыязнасці паміж імі. Як згадвае дачка народнай артысткі, «праз шмат гадоў мы сустрэліся сем'ямі ў Маскве як родныя людзі. Іван Сямёнавіч (Макараў. – С.Ж.) не хаваў свайго здзіўлення і адначасова захаплення мамінымі поспехамі. Ён заўсёды расшукваў яе ў Маскве на гастролях, крыўдаваў, што яна яму не тэлефанавала. І ведаеце, думаю, ён быў адзіным маміным каханнем на ўсё жыццё. Калі маме паведамілі пра яго смерць, у яе здарыўся гіпертанічны крызіс».

Што ж тычыцца брата Эдуарда, то, паводле слоў Таццяны Паўлаўны, яны падтрымліваюць самыя цесныя кантакты. Эдуард Іванавіч Макараў скончыў Маскоўскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя М. Баўмана, але сваю кар'еру будаваў на партыйнай рабоце. Апошняя месца яго працы – рэферэнт у Міхаіла Гарбачова. Пасля распаду Савецкага Саюза яго запрашалі ў адміністрацыю першага расійскага прэзідэнта Б. Ельцына, але ён тактоўна адмовіўся. Цяпер Э. Макараў – на пенсіі, даволі часта наведваецца ў Мінск, каб пагасціць у сястры.

Праз церні...

Тэатральнае прызнанне да Галіны Макаравай прыйшло не адразу. Пасля 5-гадовага перапынку ў творчай дзейнасці ёй літаральна ўсё давялося пачынаць спачатку. А рабіць гэта было зусім няпроста. У Купалаўскім тэатры тады служыла шмат знакамітых і добра вядомых глядачу яшчэ з даваеннага часу артыстаў. Зразумела, што рэжысёры аддавалі ім усе вядучыя ролі. Маладой жа Г. Макаравай даставалі альбо другарадныя персанажы, альбо яна мусіла

выступаць дублёрам знакамітых артыстак, якія выконвалі ролі галоўных герань. Так, напрыклад, адной з першых паказаных купалаўцамі пасляваенных пастановак была «Паўлінка». Ролю Агаты Пустарэвіч у гэтым спектаклі выконвала прыма тэатра Вера Пола, а другой выканаўцай гэтай ролі была Г. Макарава. Галіна Кліменцьеўна была дублёрам В. Пола і ў ролі Карміцелькі ў шэкспіраўскім «Рамэа і Джульета», таксама была яна на «падхваце» і ў спектаклі паводле К. Крапівы «Хто смяецца апошнім», дзе адну з галоўных герань цётку Кацю іграла Лідзія Ржэцкая.

Аднак і з гэтай сітуацыі Г. Макарава змагла атрымліваць пэўныя ўрокі. Дубліраванне роляў дало ёй магчымасць уважліва прыгледзецца да метадаў работы вопытных майстроў сцэны, вучыцца ў іх, пераймаць усё лепшае. І атрыманыя навыкі ў хуткім часе маладая артыстка мела магчымасць увасобіць у сваіх першых самастойных пасляваенных ролях: негрыцянскай служанкі Гоней у п'есе амерыканскіх пісьменнікаў Д. Гоў і А. Д'Юсо, пастаўленай купалаўцамі ў 1947 годзе, і партызанкі Юлі ў спектаклі па п'есе К. Крапівы «З народам» (1948).

У 1954 годзе ў прэм'ернай пастаноўцы паводле твора А. Макаёнка «Выбачайце, калі ласка!» Галіна Макарава выконвала невялікую ролю жонкі Гарошкі Марыі Кірылаўны. У гэтай п'есе, як вядома, шмат яркіх сцэнічных вобразаў, і іх цудоўна ўвасаблялі на сцэне вядучыя артысты тэатра. Але і Галіна Кліменцьеўна была на вышыні. Праўда, лаўры пасля прэм'еры дасталіся масцітым, на цудоўную ж ігру Макаравай тады мала хто звярнуў увагу. І ўсё ж справядлівасць на свеце ёсць: Марыю Кірылаўну ў выкананні Галіны Макаравай заўважылі ў Маскве, дзе пазней купалаўцы паказвалі гэты спектакль. Асабліва маскоўскія крытыкі адзначылі «шчырасць пачуццяў і сапраўдную высокую арганіку выканаўцы».

Вядома ж, пасля гэтага не мог не заўважыць актрысу і аўтар п'есы. Менавіта з той пары і пачынаецца цеснае творчае супрацоўніцтва Андрэя Макаёнка і Галіны Макаравай. Сваю чарговую камедыю «Лявоніха на арбіце» драматург спецыяльна піша для Галіны Кліменцьеўны і адстойвае яе права на ролю галоўнай герані Лушкі, кінуўшы рэжысёру Б. Эрыну: «Калі не Макарава, то і ніхто іншы! Я забіраю п'есу!»

Б. Эрын, які, па чутках, ужо паабяцаў гэтую ролю Л. Ржэцкай, тады здаўся і тым самым вывеў у вялікі тэатральны свет новую прыму Купалаўскага тэатра. Пасля прэм'еры крытыкі навывперадкі і ўзахлёб адзначалі майстэрства Г. Макаравай, яе «рэдкае пачуццё камедыйнага жанру», «сакавітасць і народнасць увасобленага актрысай характару Лушкі»... Дарэчы, Галіне Кліменцьеўне належыць і абсалютны рэкорд – ролю Лушкі яна сыграла больш за 600 разоў.

Тэатралы са стажам і сёння добра памятаюць ролі Г. Макаравай у пастаноўках на купалаўскай сцэне іншых п'ес Макаёнка: Паліна ў «Трыбунале», Аксана Смятанкіна ў «Таблетку пад язык», Старая ў «Святой прастве». «Героі Макаёнка мне вельмі дарагія і блізкія. Паваротлівыя ў любой справе, добрыя гаспадыні, майстрыхі, добрабычлівыя, велікадушныя, з чыстай душой і вялікім сэрцам... Я такіх сустракала яшчэ ў дзяцінстве, на Старобіншчыне. Колькі ў іх чуласці, цеплыні, чалавечнасці... Я вельмі ўдзячна Андрэю Ягоравічу, што ён падараваў мне сустрэчы з такімі цудоўнымі гераніямі...» – прызнавалася Г. Макарава ў інтэрв'ю «Політычэскаму сабеседніку».

Галіна Кліменцьеўна мела шырокі акцёрскі дыяпазон. Яе высокі прафесіяналізм выявіўся ў разнапланавых ролях: Танкабіке («У ноч зацьмення месяца» М. Карыма), Кабаніха («Навальніца» А. Астроўскага), Марфа Пятроўна («Рускія людзі» К. Сіманова), Квашня («На дне» М. Горкага), Старая ўдава з Фларэнцыі («Канец – справе вянец» У. Шэкспіра), Гаспадыня зімоў («Таня» А. Арбузава). Аднак найбольш запамінальнымі ў выкананні Галіны Макаравай сталі вобразы звычайных беларускіх жанчын, якія былі больш блізкімі актрысе. Акрамя адзначаных ужо герань з п'ес А. Макаёнка, гэта – Дзятлічыха («Людзі на балоце» паводле І. Мележа), Дар'я («Апошні шанц» В. Быкава), Агата («Паўлінка» Я. Купалы), Ганна («Вечар» А. Дударова), Ганна («Апошні журавель» А. Жука і А. Дударова). У асабістай творчай скарбонцы актрысы налічваецца больш за 30 галоўных роляў на тэатральных падмостках. Адзінае, аб чым шкадавала яна, дык гэта аб нясыгранай брэхтаўскай герані – Матухне Кураж.

Дарэчы, менавіта тэатральныя ролі на сцэне Купалаўскага тэатра прынеслі Галіне Макаравай ганаровыя творчыя ўзнагароды – у 1961 годзе ёй было прысвоена званне за-

служанай артысткі БССР, а ў 1967 годзе яна стала народнай артысткай БССР. Яшчэ адно высокае званне – народнай артысткі Савецкага Саюза Галіна Кліменцьеўна атрымала ў 1980 годзе. «Пра тое, што ёй прысвоена званне народнай артысткі СССР, мама дадалася з газеты «Известия». Яе гэта моцна здзівіла, бо яна не была членам партыі. А якраз наяўнасць партбілета была першай прыступкай на шляху прызнання твайго таленту дзяржавай. Відаць, не без хадайніцтва А. Макаёнка для мамы на самым высокім саюзным узроўні было зроблена выключэнне, а гэта ўжо гаворыць пра многае...» – канстатуе дачка актрысы.

«Боязь» кінематографа

Усесаюзная слава і вядомасць прыйшлі да Г. Макаравай пасля таго, як яна стала здымацца ў кіно. Адбылося гэта даволі позна для актрысы такога амплуа, у 57 гадоў. Як прызнавалася сама Галіна Кліменцьеўна, яна заўсёды баялася кінематографа. І на тое ў яе былі падставы – няўдалыя кінапробы ў фільме Л. Голуба «Міколка-паравоз» і некалькі някідкіх, так званых прахадных роляў, якія мала чым запамніліся глядачу, у мастацкіх стужках у асноўным беларускіх кінамаграфістаў.

Тым не менш, калі рэжысёр С. Мікаэля прапанаваў актрысе здымацца ў фільме «Удовы», яна пагадзілася. А папярэднічала гэтаму даволі цікавая гісторыя. Вядомы савецкі рэжысёр у сваім новым фільме вырашыў узяць на галоўныя ролі акцёраў, твары якіх былі мала знаёмы кінагледачу. Яго памочнік у пошуках выканаўцаў аб'ездзіў дзясяткі гарадоў, наведваў прафесійныя і самадзейныя тэатры. Завітаў аднойчы і ў Мінск і, паглядзеўшы спектакль «Трыбунал», дзе Г. Макарава выконвала ролю Паліны, спыніў свой выбар на актрысе. Кандыдатура Галіны Кліменцьеўны была адобрана і С. Мікаэлянам – ёй прапанавалі ролю ўдавы бабы Шуры. «Я вырашыла паспрабаваць, бо ў выпадку няўдачы можна было адмовіцца, – успамінала Г. Макарава. – Але ішлі дні, рэжысёр зняты матэрыял нам не паказваў, а потым высветлілася, што гатова палавіна фільма...».

Кінастужка выйшла ў пракату ў 1976 годзе. Гэта гісторыя дзвюх адзіночых вясковых баб (сяброўку бабы Шуры Лізавету сыграла тады таксама мала вядомая кінагледачам

▲ Галіна Макарава (баба Шура) і Галіна Скоробагатава (баба Лізавета). Кінафільм «Удовы» рэжысёра С. Мікаэляна. 1976 год

актрыса Галіна Скоробагатава), якія, самі ў вайну страціўшы сваіх мужоў і блізкіх, дглядаюць магілу двух невядомых савецкіх салдат – ад іх захаваліся толькі заліты крывёю фотаздымак. Аднак да чарговага Дня Перамогі раённае начальства вырашыла перапахавалі астанкі воінаў. Тады старая фотакартка трапляе ў газету, і гэта выклікае нечаканую рэакцыю – з усіх канцоў краіны ўдовам пішуць пісьмы, дзякуюць за догляд магілы «бацькі», «брата», «сына», да Шуры і Лізаветы едуць ў госці тыя, хто ўпэўнены, што менавіта іх блізкі чалавек ляжыць у той магіле...

Цікавы факт, што адразу пасля завяршэння здымак фільм «Удовы» быў забаронены для паказу. Але старшыня Дзяржкамтэта СССР па кінематографіі П. Ярмаш паказаў яго Л. Брэжневу. На Генеральнага сакратара ЦК КПСС стужка зрабіла моцнае ўражанне, ён расчуліўся, і пасля гэтага фільм быў дазволена да пракату, меў поспех. Праз некаторы час у адным са сваіх дакладаў Л. Брэжнеў сказаў, што неабходна праяўляць больш клопату аб удовах, і тады ўсім адзіночым жанчынам, якія страцілі на фронце мужоў, на пяць рублёў былі павялічаны пенсіі.

Для Галіны Макаравай фільм «Удовы» стаў адпраўным пунктам у вялікі свет кінамастацтва. Пасля яго беларускую актрысу сталі запрашаць на здымкі розныя кінастудыі. Кінагерані Макаравай – про-

стыя вясковыя жанчыны – не былі падобныя адна да адной. Згадаем, напрыклад, бабу Агашу з фільма «Маладая жонка» і Марыю ў «Іване». Увогуле ўменне не паўтарацца ў вобразах, знаходзіць новыя інтанацыі зрабілі запамінальнымі практычна ўсе без выключэння творчыя працы актрысы. Гэта – і баба Вера з «Каменданцкай гадзіны», і Ганна з «Дрэў на асфальце», і маці Веркі з «Белых росаў», і Драздова з «Фрузы», і Ганна Іванаўна з «Развітання славянкі», і Праскоўя з «Белых адзенняў», і Клаўдзія Рыгораўна Іванцова з «Невядомага салдата», і бабуля Шумілка з «Пустальгі»...

«Маму жартаўліва і з любоўю называлі ўсенароднай бабуляй. Сама ж яна стамілася ад гэтага амплуа, пад дрэнны настрой нават сцвярджала, што ёй надакучылі «гэтыя бабулькі». Але праходзіў час, паступала прапанова на новую цікавую ролю, і мама зноў была гатова пераўвасобіцца ў чарговую сваю герайню...» – сцвярджае Т. Касцюніна.

Апошнюю сваю кінаролю – маці Эдмантовіча – Г. Макарава сыграла ў фільме «Лепш быць прыгожай і багатай», які выйшаў на экраны ўжо пасля яе смерці. У цэлым жа ў фільматэцы сапраўды народнай артысткі значыцца звыш сотні разнапланавых роляў.

Спяшалася рабіць дабро

Даволі неардынарнай асобай была Г. Макарава і ў жыцці. Напрыклад, як расказвае дачка актрысы, у Галіны Кліменцеўны бы-

ло занадта абвостранае пачуццё абавязку перад простымі людзьмі: «Яна была з таго ж асяроддзя і адчувала віну за тое, што ёй жылося лепш, чым многім іншым. У нашым доме быў сапраўдны прытулак. Актрысы тэатра прыходзілі са сваімі праблемамі і заставаліся начаваць, увесь час у нас абедалі нейкія цыганскія дзеці. У заднім пакоі жылі цыркачы-гастралёры. Аднаго з іх, ліліпута Сенечку, паралізавала, і ён не змог паехаць з трупай. Мама даглядала яго як уласнага сына. Насіла яго ў ванну на руках. Я ж прымала таго 50-гадовага чалавека за дзіця і ўсё хацела прымусяць яго са мною гуляць. Ён жыў у нас, пакуль за ім не прыехалі сваякі.

Быў і такі выпадак. Неяк у двары мама сустрэла міліцыянераў, якія кагосьці шукалі. Калі яна зайшла ў пад'езд, то ўбачыла аб'ект пошукаў – там стаяў, уціснуўшыся ў сцяну, хлопец. Яна адчыніла дзверы кватэры і ўпусціла яго. Дома напайла яго гарбатай і, уявіце, нічога не спытала. Потым той малады чалавек вельмі дзякаваў маме і ўсё паўтараў: «Паверце, я нічога страшнага не ўчыніў!» Яшчэ аднаго небараку, таксама ў нашым двары, у бойцы паранілі нажом. Мама, вядома, прывяла яго да нас у кватэру, прамыла і ўбінтавала рану.

Чаго, хутчэй за ўсё, саромелася мама, дык гэта сваёй вядомасці. Да нас прыходзілі мяшкі лістоў з усяго Савецкага Саюза. Кожнае пачыналася са словаў: «Вы так падобныя да маёй бабулі». Але гэта мала радавала маму. Пасля паходу на Камароўскі рынак яна хвалялася асабліва і заракалася, што больш не пойдзе туды. «Мне ўсё аддаюць там бясплатна, і гэта для мяне так нясціпла», – жалілася яна».

Было ў Галіны Макаравай і некалькі захапленняў. Яна любіла кнігі, асабліва гістарычныя раманы, сабрала добрую бібліятэку. Любіла вышываць. Яе другі муж, бацька Таццяны Касцюнінай Павел Пекур, які таксама быў акцёрам у Купалаўскім тэатры, меў схільнасць да малявання. Дык вось, якраз у вышыванні намалюваных ім карцін і практыкавалася Галіна Кліменцеўна. На наш погляд, тыя вышыванкі нічым не саступаюць выкананым алеем арыгіналам.

«Мама ведала 36 куплетаў «вельмі фальклорных» частушак, але выконвала іх не ўсім, а толькі выбраным, тым, хто ў яе выклікаў давер», – і такое хобі сваёй маці згадала Т. Касцюніна.

▼ Разам з народным артыстам СССР Здзіславам Стомам і драматургам Андрэем Макаёнкам (сядзяць злева направа) падчас запісу «Блакiтнага агенчыка» на Беларускай тэлебачанні. Канец 1960-х гадоў

Рукі працы не баяліся

А больш за ўсё Галіна Кліменцьеўна любіла працаваць на зямлі. Яна неяк нават пажартавала, што, калі б не стала артысткай, то была б старшынёй калгаса дакладна.

Мала хто ведае, што ў свой час Г. Макарава падтрымлівала шэфства над кветнікамі на сталічнай плошчы Перамогі. Яна жыла ў доме побач, і разам са сваім суседам, таксама аматарам-кветкаводам, яны па чарзе даглядалі высаджаныя на клумбах кветкі. Здаралася, што і дзяжурылі па начах, каб іх не зразалі. Аднаго году іх нават прызналі пераможцамі гарадскога конкурсу па азеляненні і ўзнагародзілі грашовай прэміяй.

Рукамі Г. Макаравай на плошчы Перамогі было пасаджана таксама шмат дрэў і кустоў. Праўда, калі будавалі метро, практычна ўсе іх давялося спілаваць. «Мама, вядома ж, разумела, што гэта неабходна, але ўсё адно плакала. А калі рэканструявалі плошчу, ужо пасля мацінай смерці, і выкапалі яе чарэшню і алычу, плакала ўжо я», – са скрухай гаворыць дачка актрысы. Праўда, усё ж пару кустоў бэзу, пасаджаных Г. Макаравай, захавалася, і яны сёння радуюць вока гараджан. Некалькі дрэў Галіны Кліменцьеўны засталася ў двары дома, дзе яна жыла.

Сапраўднай жа аддушнай для актрысы было лецішча. Там яна праводзіла ўвесь свой вольны час. Даволі часта ўмудралася паехаць туды апошняй электрычкай, адразу пасля спектакля, каб пасля пры месячным святле палочы свае прасторныя кветнікі. Трэба зазначыць, што кветкамі Г. Макарава займалася гуртоўна, ледзь не на прафесійнай аснове. Праз часопіс «Цветоводство» яна спісвалася са шматлікімі кветкаводамі-аматарамі, і ёй дасылалі насенне з усяго Савецкага Саюза. У яе на ўчастку расло больш за сто кустоў півоняў. Асаблівым гонарам народнай артысткі былі эдэльвейсы – кветкі, якія растуць у горнай мясцовасці. Галіна Кліменцьеўна сваім працалюбствам і любоўю змагла іх прыстасаваць да беларускіх рэалій і вельмі ганарылася гэтым.

Адзінае, што засмучала Г. Макараву ў яе кветкавым захаванні, – дастаўка на ўчастак арганічных угнаенняў. Гэта праблема для ўсіх дачнікаў, але Галіна Кліменцьеўна і тут знаходзіла выйсце. Яна дамовілася з даглядчыкам сланоў у цырку,

▲ Мемарыяльная дошка, устаноўленая на доме на праспекце Незалежнасці ў Мінску, дзе жыла Г. Макарава

і той прэзентаваў слановыя лепяхі, якія народная артыстка зусім не цуралася адвозіць у сумках на дачны ўчастак. З гэтым звязаны адзін цікавы выпадак, узгаданы яе дачкой: «Аднойчы мама везла ў электрычцы дзве сумкі гною для сваіх любімых півоняў. Аднак, з-за ледзь чутнага непрыемнага паху, іх давялося пакінуць у тамбуры, адкуль іх на адным з прыпынкаў укралі. Мама пасля смяялася: «Як бы я хацела паглядзець на рэакцыю таго чалавека, які будзе адкрываць твая мае сумкі».

...На сваім любімым лецішчы Галіна Кліменцьеўна адышла ў іншы свет. Яна раптоўна памерла 23 кастрычніка 1993 года. «Мама панічна баялася пакутлівай смерці, баялася быць нам абужай. Яна прасіла сабе ў Бога лёгкую смерць, і вымаліла яе...» – уздыхнула Таццяна Паўлаўна. Галіна Макарава пахавана на Усходніх могілках сталіцы. Напрыканцы мінулага года тэатральная грамадскасць адзначыла 95-годдзе з дня яе нараджэння.

Трэба яшчэ зазначыць, што памяць аб Галіне Кліменцьеўне Макаравай асабліва шануюць яе землякі. У Старобіне адна з вуліц носіць яе імя. А ў 2005 годзе аддзел адукацыі Салігорскага райвыканкама заснаваў Прыз імя народнай артысткі Г. Макаравай, які штогод уручаецца лепшаму школьнаму тэатральнаму калектыву раёна па выніках фестывалю беларускай гісторыі і культуры «Пад белымі крыламі». У 2007 годзе ў Старобінскім Доме дзіцячай і юнацкай творчасці адкрылі і музейны пакой Галіны Макаравай.

Сяргей ЖОЛУД
Фота з сямейнага архіва
Т. Касцюнінай і аўтара